

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Corpus Juris Canonici

Gregor <XIII., Papst>

M. DC. LXI. Coloniae Munatianaee, 1661

Sacraei tractat panis sacramenta. secunda.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62953](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62953)

tionem sacerdotis egredi populus non praesumat. Quod si fecerit, ab Episcopo publice confundatur.

C. LXV. *¶* Populus non ante discedat, quam missa integra celebratur.

Item ex concilio Aurelianensi 1. cap. 18.

Quoniam ad celebrandas missas in Dei nomine convenitur, populus non ante discedat, quam missa solennis compleatur, & ubi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis.

C. LXVI. *¶* Excommunicetur, qui pratermissa ecclesiam convenit ad spectacula vadit.

Item ex concilio Carthagenensi 4. c. 88.

Qui die solenni, pratermissa solenni ecclesiam convenit ad spectacula vadit, excommunicatur.

C. LXVII. *¶* Usque ad missam catechumenorum nullus ecclesiam ingredi prohibetur.

Item ex concilio Carthagenensi 4. cap. 84.

Episcopus e nullum prohibeat ingredi ecclesiam, & audire verbum Dei, siue gentilem, siue hereticum, siue ludaeum, usque ad missam catechumenorum.

C. LXVIII. *¶* Evangelia non sedentes, sed stando audire debemus.

Item Anastasius Episcopus Germania & Burgundia epist. 1. cap. 1.

Apostolica auctoritate mandamus, dum sancta Evangelia in ecclesia recitantur, ut sacerdotes & ceteri omnes praesentes, non sedentes, sed venerabiliter curvi, in conspectu Evangelii stantes Dominica, verba intente audiant, & fideliter adorent.

¶ Curvi] Sic in originali, & apud Iovennem part. 6. cap. 33. sed apud eundem part. 1. cap. 13. & apud Barchardum vox ista non habetur.

C. LXIX. *¶* Ad missam solennem semper aliquid est offerendum.

Item Gregorius VII. in synodo Romana habita anno Domini 1078. c. 13.

Omnis Christianus procuret ad missam solennem aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit: f. [Non apparebis in conspectu meo vacuus.] Etenim in collectis sanctorum Patrum liquidò apparet, quòd omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum Patrum debent. Ad id plium enim primum est confugiendum, qui nosse curare possit animae passionem. Veram homines pro profero ordine ante sibi opem ab hominibus accerunt. Vbi autem humana subidia defecerint, tunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

¶ Ad istum] Hinc usque ad fin. cap. non habentur ibi apud Gregorium, nisi apud Anselmum, aut Polycar.

C. LXX. *¶* Quare [suscipiam corda] in praefatione dicitur.

Item Cyprianus sermone 6. de oratione Dominica.

Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio omnis carnalis, & secularis abscidat: nec quidquam tunc animus, quam id solum cogitet, quòd precatur. Ideò & sacerdos ante orationem praefatione proxima parat fratrum mentes, dicendo [suscipiam corda], ut dum respondet plebs, [habemus ad Dominum], admoneatur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium peccus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur.

¶ Burch. l. 3. c. 29. Ivo p. 3. c. 34. b Ivo p. 4. c. 8. c Burchard. l. 3. c. 28. Ivo p. 3. c. 23. Pann. l. 2. c. 41. d Bur. lib. 3. cap. 103. Ivo p. 2. c. 33. & p. 6. c. 93. e Poly. lib. 3. c. 16. Anselm. l. 2. c. 40. f Exod. 24.

C. LXXI. *¶* Quo praesentis in missa cantanda.

Pelagius II. Romana ecclesia, & Episcopus vicarius Germaniae, & Episcopus vicarius Galliarum Episcopi.

Invenimus, s. has novem praefationes in diversis locis tanquam recipiendas, quas longa tempe in Romana ecclesia haec servavit: id est, in albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, aliam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, aliam de Apparitione Domini, sextam de Apollonia, aliam de sancta Trinitate, octavam de Cruce, novam de Quadragesima tanquam dicendam. Praefationes tenet & custodit sancta Romana ecclesia, ut tenendas vobis mandamus.

C. LXXII. *¶* In omnibus missarum functionibus pro defunctis oratio.

Item ex concilio Cabillonensi secundo, cap. 33.

Wilhelmus praeterea nobis est, ut in omnibus missis solennibus, pro defunctorum spiritibus competenti Dominus deprecetur. Sicut enim illi excipitur, qua non pro viventibus, & pro quibusdam cessatibus Dominus deprecetur: ita numerum illius excipi debet, quin pro animabus fidelium profero non in missarum solennibus fundatur. Antiquum pro hunc morem sancta tenet ecclesia, ut & in missis solennibus, & in aliis precibus Domino praefationem commendet: dicente beato Augustino, sunt praetermittendae supplicationes pro defunctorum: quas faciendas pro omnibus in Catholica locetate laudamus. Defunctorum praefatione suscepit ecclesia: ut quibus ad illa defunctorum aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ad hunc hibeantur pia matre communi.]

¶ Laudamus] Apud collectores, sunt multa testimonia.

B. Augustinus (a quo pariter carnis & coelestis, ut dicitur in lib. 4. c. 42.) sic habet: Quas faciendas pro omnibus Christianis & catholica locetate defendimus, etiam pro nominibus quorumcumque sub generalis commemoratione suscepit ecclesia. Ceterum glissa sunt, ut meminerit nomina recitanda.

C. LXXIII. *¶* Ante preces non sine auctoritate.

Item Innocentius Episcopus verba Romana Decretorum Eugubini, epist. 1.

De nominibus recitandis, antequam preces faciat, atque eorum oblationes, quorum meminitur, citanda sunt, oratione sua commendat, quibus operum sit, & ipse pro sua prudentia recognoscit, quibus stiam necdum Deo offeras, ejus ante manus, quamvis illi incognitum sit nihil.

DISTINCTIO II.

C. I. *¶* Paxis, & votum, & aqua, & sicut mentis sunt offerenda.

Item Alexander vicarius Romana Episcopatus omnibus, epist. 1. cap. 4.

In sacramentorum oblationibus, quae in missis solennibus Domino offeruntur, passio Domini recitanda est: ut ejus, cujus corpus & sanguis offeruntur.

¶ Poly. lib. 3. tit. 20. Anselm. l. 2. c. 11. Bur. lib. 3. tit. 20. cap. 77. Pann. l. 2. c. 101. b Bur. l. 3. c. 84. Ivo p. 3. c. 11. q. 2. non exaltimemus, in lib. de Curia pro mortuis offeruntur.

¶ Poly. lib. 3. tit. 9. Anselm. l. 2. c. 11. Bur. lib. 3. tit. 20. cap. 77. & 91.

passio celebrari: ita in repulis opinionibus super-
ficialium passis tantum, & vinum aqua permixtum in
sacramentum offeruntur. Non enim debet (ut à Patri-
bus accipimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut
vini solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque per-
mixtum, quia utrumque ex latere ejus in passione sua
profundè legitur.

C. II. q. Vnum sine aqua, vel eorum in sacra-
mento offeri non licet.
Item Cyprianus l. 6. epist. 2. Caelus frater
saluere.

Item in sanctificando calice Domini offerri aqua sola
non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam
si vnum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse
sine Christo. Quando autem utrumque miscetur, & ad-
oratione confusa sibi inuicem copulatur, tunc sacramen-
tum spiritale & celeste perficitur. Sic verò calix Domi-
ni nec aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi
mixtum, quomodo nec corpus Domini potest esse sari-
sina, nec aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit, &
copulatum de panis unius compage solidatum.

C. III. q. Si in Christo] Apud B. Cyprianum sic legitur: San-
guis Christi incipit esse nobis: si verò aqua sit sola, plebs
incipit esse sine Christo: quia verba referuntur etiam infra
ad unum. Sed de his non est mutatum. Multa ve-
ro in his locis scriptis, excepta epistola sunt emendata, item
in fine capituli.

C. III. q. Item in eadem epistola.
Cyprianus dicit: Quotiescunque enim edetis pa-
nem istum, & calicem istum biberitis, mortem Do-
mini commemoratis, quoadque veniat. Quotiescunque
ergo calicem in commemorationem Domini, & passio-
nis ejus offerimus, id quod constat Dominum fecisse, fac-
iamus. Sed vide d. frater charissime, si quis de ante-
cessibus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc
seruauit, & tenuit, quod nos Dominus facere, & exemplo
et magister suo docuit, potest simplicitati ejus de indul-
gentia Domini venia concedi: nobis vero non poterit
ignis, qui a Domino admoniti & instructi sumus,
ut calicem Domini cum vino mixtum, secundum quod
Dominus orauit, offeramus.

C. III. q. Erat panem, vinum, & aquam
in sacramento nihil debet
offerri.
Item ex concilio Martini Bracaren-
si, cap. 25.

Non oportet & aliquid aliud in sacramento offerri
panem, vinum, & aquam, quæ in typo Christi
beneficiatur: quia dum in cruce penderet, de corpo-
re suo sanguis effluxit, & aqua. Hac tria unum sunt in
Christo: hæc hostia & oblatio Dei in odorem sua-
ritatis.

C. V. q. De eodem.
Item ex concilio Carthaginensi ter-
tio, c. 22.

In sacramento corporis & sanguinis Domini nihil
debet offerri, quod ipse Dominus tradidit, hoc est, pa-
nem, & calicem, & aquam. Nec amplius in
sacramento offeratur, quam de uitis & frumentis.

C. VI. q. Oblatum sacrificii uisus non est unquam,
Item ex sexta synodo, cap. 28.

a. Poly. l. 3. tit. 9. Anselm. l. 9. cap. 33. Burchard. l. 5. c. 1. l. 10. p. 2.
cap. 11. & 12. c. 13. Pann. l. 1. c. 147. b. Iuan. 13. c. 1. in sacra-
ficio. d. al. finit. e. al. receptorum. f. al. summorum.
g. Sem. 4. diff. 10.

Dicimus, quod in quibusdam ecclesiis sacerdotes sa-
crificio oblationis conjugant uvas, quæ secundum
usum in altari offeruntur, & sic simul utraque populo di-
stribuent. Præcipimus igitur, ut nullus sacerdos hoc ul-
terius faciat, sed in remissionem peccatorum populo obla-
tionem solum distribuat, & uvas seorsum benedictas
populus, qui petierit, accipiat, & fructuum in gratias
agat.

q. Eff. quasi summa quadam canoni citat. Nam in eo plu-
ra aliquando uerba sunt, sed eodem sermone.
i. q. Fructuum] Grat. est, *et sic tñ rñ d'orag*
capitū d'xagastus: id est, ad reddendas gratias fru-
ctuum datori.

C. VII. q. De his, qui sacrificando uariè
errabant.
Item Iulius Papa Episcopus per
Ægyptum.

i. q. Per Ægyptum] Apud ceteros calicem legitur, per
Ægyptum missis. Sed in Miscel. cap. 29. citatur ex eodem Iulio
Episcopo Ægypti. Eadem autem seribentur nunc in Braca-
rensi 3. cap. 1. & sententia summorum collecta in Virmaciensi.
c. 4.

Ubi a omne crimen atque peccatum oblati Deo
sacrificiis deletur, quid de cetero pro delictorum ex-
piatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificii obla-
tione eratur? Audiuimus enim quosdam schismatici
ambitione detentos contra diuinos ordines & Apostolicas
institutiones lac pro uino in diuinis sacrificiis dedicare: al-
ios quoque intinctam Eucharistiam populus pro comple-
mento communionis porrigere: quosdam etiam ex-
pressum in uinum in sacramento Domini calicis offre-
re: alios uero pannum lineum multo intinctum per
totum annum reservare, & in tempore sacrificii partem
ejus aqua lavare, & sic offerre. Quod quàm sit Evange-
licæ & Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini
ecclesiasticæ aduersum, non difficile ab ipso fonte uerita-
tis probabitur, à quo ordinata ipsa sacramentorum myste-
ria processerunt. Cum enim magister ueritatis uerum
salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis,
non illis lac, sed panem tantum, & calicem sub hoc sacra-
mento cognouimus dedisse. Legitur enim in Evange-
lica ueritate. [Acceptit b. Iesus panem & calicem, & benedi-
cens dedit discipulis suis.] Cesset ergo lac sacrificando
offerri, quia manifestum & evidens Evangelicæ ueritatis
exemplum illuxit, quòd præter panem & uinum aliud of-
ferri non licet. Illud uero, quod pro complemento
communions intinctam tradunt Eucharistiam populus,
nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit, ubi
Apostolis corpus suum & sanguinem commenda-
uit. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commenda-
tio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum
præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo,
quem intincta buccella, magistri proditoriorem ostenderet,
non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Nam
quòd de expresso botro, id est, de uuarum granis popu-
lus communicatur, ualde est omnino consulum: sed si
necessè sit, botrus in calice comprimatur, & aqua mi-
sceatur: quia calix Dominicus, iuxta canonum præ-
cepta, uino & aqua permixtus debet offerri: quia uide-
mus in aqua populum intelligi, in uino uero ostendi
sanguinem Christi. Ergo cum in calice uino aqua mi-
sceatur, Christo populus adunatur, & credentium plebs
ei, in quem credit, copulatur & jungitur. Quæ copu-
latio & conjunctio aquæ & uini sic miscetur in calice
Domini, ut mistio ista non possit separari. Nam & si

a. Poly. l. 3. tit. 9. Anselm. l. 9. cap. 33. Burchard. l. 5. c. 1. l. 10. p. 2.
cap. 11. & 12. c. 13. Pann. l. 1. c. 147. b. Iuan. 13. c. 1. in sacra-
ficio. d. al. finit. e. al. receptorum. f. al. summorum.
g. Sem. 4. diff. 10.

vinum tantum quis offerat, sanguis Christi esse incipit si-
ne nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine
Christo. Ergo, quando botrus solus offertur, in quo vi-
ni tantum efficientia designatur, sacramentum nostrae sa-
lutis negligitur, quod per aquam significatur. Non ve-
nit potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum,
nisi utrumque sibi miscatur. Et ideo, quia jam ex hoc
plurima & multiplex majorum emanavit sententia, o-
mnis deinceps talis error, atque praesumptio cessare ver-
bet: ne perverforum inordinata consuetudo statum verita-
tis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum sit aliud in
sacramentis divinis offerre nisi iuxta antiquorum senten-
tiam conciliorum panem tantum, & calicem vino & a-
qua permixtum. De cetero aliter, quam praecipit est
faciens, tamdiu a sacrificando cessabit, quamdiu legiti-
ma poenitentiae satisfactio correctus a, ad gradus sui
officium redeat, quod amittit.

¶ *Expreslum vinum*] Sic apud Ivonem, & in Pannormia,
& in Bracarensi. In aliquot tamen versibus est, expreslum bo-
trum, ut paulo inferius in hoc eodem capite. Sed Burchardus ha-
bet, non expreslum vinum.

¶ *Alios vero pannum*] Hoc usq; ad vers. Quod quam
sit, non sicut in Bracarensi: neq; etiam illa, sed si necesse sit, usq;
ad vers. quia.

¶ *Iuxta canonum*] In Bracarensi est, iuxta quod qui-
dam doctor edidit. Significatur autem B. Cyprianus citatus
sup. ead. in sanctificando.

¶ *Sententia*] In Bracarensi sequitur, quorum pie-
tas in Deum religiosa sacramentorum horum & effi-
cientias copiose disseruit, & institutiones verissime de-
claravit.

C. VIII. ¶ *Nulla oblatio corpori & sanguini Chri-
sti comparari valet.*
Item Alexander Papa quintus a Petro,

apost. 1.

¶ *Nilhil in sacrificiis majus esse potest, quam cor-
pus & sanguis Christi: nec ulla oblatio hae potior
est, sed hae omnes praecellit: quae pura conscientia Do-
mino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab o-
mnibus veneranda: & sicut potior est ceteris, ita potius
excoli & venerari debet.*

C. IX. ¶ *Ante confecta mysteria pacem non de-
betur offerre.*

Item Innocentius Papa Decentio Eugubino
Episcopo salutem, epist. 1.

cap. 1.

¶ *Pacem igitur afferis ante confecta mysteria quosdam
populis impertiri, vel sibi inter se sacerdotes trade-
re: cum post omnia (quae aperire non debeo) pax sit ne-
cessario indicenda, per quam constet populum ad omnia,
quae in mysteriis aguntur, atque in ecclesia celebrantur,
gratissime consentium, ac finita esse, pacis concludentis si-
gnaculo demonstrantur.*

C. X. ¶ *Ecclesiasticis liminibus carere miniser,
qui post consecrationem communi-
care contemnit.*

Item Anacletus Papa, epist. 1.

¶ *Peracta & consecrata omnes communicent, qui no-
luerint ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & A-
postoli statuerunt, & sancta Romana tenet ecclesia.*

¶ *Tribuatur Calixto. Restitutum est Anacleto ex aliquot
versibus exemplaribus, & Burchardo: cui Anacleto tribuitur etiam
supra de consecr. dist. 1. Episcopus.*

C. XI. ¶ *Quisq; sacerdos, quoties Missam
celebrat, toties sacram communio-
nem percipiat.*

Item ex concilio Toletano 12.
cap. 25.

a *ut correptus.* b *Burch. l. 2. c. 1. Ivo par. 2. cap. 17. & 68.*
c *Supra de consecr. dist. 1. anme. fideles Burch. l. 2. c. 77.*

¶ *Elatum a est nobis quosdam de sacerdotibus
quos sacrificia in uno die videntur offerre: sed in uno
die plurima per se offerant sacrificia, in nonnullis cir-
cumstantiis a communione suspendant, & in solis tantum
extrema sacrificii oblatione communione suscipere
sumant: quasi non sit toties illi vero & singulis sa-
crificio participandum, quoties corpus & sanguis Do-
mini nostri Iesu Christi immolatio facta consistit. Ita
ecce Apostolus dicit: e [Nonne qui edunt hostiam, qui
cipes sunt altaris?] Certum est, quod hi, qui sacrificia
non edunt, rati sunt Dominici sacramenti. Quis
ergo sacerdotum deinceps divino altario sacrificium
oblaturus accesserit, & se a communione suscipere
no uno repulsum se noverit. Nam quale est sa-
crificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse oportet?
Ergo modis omnibus oblatendum, ut quoties
que sacrificans corpus & sanguinem Iesu Christi
nostri in altario immolat, toties percipere corpus
sanguinis Christi participem se praebeat.*

C. XII. ¶ *Corpus Christi sacrificii sa-
guine sacerdos non debet acci-
pere.*

Item Gelasius Papa Majoris & hinc
Episcopus.

¶ *Comperimus autem, quod quidam factum
inimodo corporis sacri portione a calicis
abstineant. Qui proculdubio (quoniam in
superstitione docentur obstringi) aut inter se
participiant, aut ab integris accentur: quae
minus ejusdemque mysterii sine grandi sacrificio
est provenire.*

¶ *De hoc capite natatum est sup. 21. quae 2. c. 1. in
mum, & in Polycarpi 30. (nam in novo titulo est
esse partem epistola, quae ibi inferitur.*

C. XIII. ¶ *Eucharistia communione
quotidie accipitur, nec repre-
henditur, nec lae-
datur.*

Item Augustinus de ecclesiastica dog-
matibus, cap. 17.

¶ *Quotidie e Eucharistia communione
percipere, nec laudo, nec vitupero, communione
Dominicis diebus communicandum. Sicut in
tor: si tamen mens sine affectu peccatorum
benem adhibentem adhuc voluntatem peccandi
co Eucharistia perceptione, quam percipit
quamvis quis peccato mordetur, peccata
beat de cetero voluntatem, & communione
faciat lachrymis & orationibus: & confidit
mini miseratione, qui peccata pax confidit
confuevit, accedat ad Eucharistiam inter
rus. Sed hoc de illo dico, quem carnis &
Item epist. 18. cap. 1. Quae
peccata non gravant. Item epist. 18. cap. 1. Quae
quispiam, non quotidie accipiendum Eucharistiam
lius affirmet quotidie: facit unquam quod
dum fidem suam pie credidit esse sacerdotem
enim eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini
saluberrimum sacramentum certatim honorant
tendunt. Neque enim litigaverunt inter se, aut
piam eorum se alteri praeponit, Zacharius /*

a *Ivo par. 2. c. 114.* b *al. exremi.* c *al. exremi.*
d *erologus c. 10. Agernu 2. cap. 8. Polycarpi. tit. 2. c. 1. Ivo par. 2. c. 114.*
e *cap. 147. Ivo par. 2. c. 114.* f *Valfrid. de rebus eccles. cap. 114.*
g *dist. 21. Alger. l. 1. cap. 22. & 30. Polycarpi. l. 2. tit. 2. c. 1. Ivo par. 2. c. 114.*
h *l. 1. c. 11. & 16. Ivo par. 2. c. 21. & 26. Patm. l. 1. c. 11. & 16. Ivo par. 2. c. 114.*
i *offic. c. 12. Calixton. 2. c. 46. Beda 1. Cor. 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.*
k *Luc. 19. Matth. 8.*

1169 cum alter eorum gubens in domum suam suscipit a Domino. Alter dicit, non sum dignus, ut intres domum meam. Ambo honorificantes Salvatorem...

Ad hoc valet, quod magis a seculis propriam voluntatem in ore suscipit...

C. XII. Qui semper peccat, caelesti sacramenti medicinam semper accipiat. Item Ambrosius lib. 4. de sacramentis, cap. ult.

Quotiescumque effunditur sanguis Christi, in redimendum peccatorum effunditur, debet illum semper accipere, ut semper nihil peccata dimittantur. Qui semper peccat, semper debet habere medicinam.

C. XV. Non abstineat a corpore Domini, nisi qui excommunicari meretur. Item Hilarius Episcopus.

Non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis, sed debet a medicina corporis & sanguinis Domini abstinere.

Caricaturam collectis, & Algeris citant ex Hilario: apud Augustinum epistola 111. hoc habentur, si peccata tanta non sunt, ut excommunicatus quisquam homo judicetur, non debet a medicina Domini corporis separare; nec multo ante quod dicitur 1. Cor. 11.

C. XVI. Ter in anno quisque fidelitatem communiat.

Item Fabianus Papa ait. Tota sunt frequentius, saltem in anno ter laici homines communicant (nisi forte quis maioribus quibuslibet omnibus impediatur), in Pascha videlicet, & Pentecoste, & Natali Domini.

Apud alios colligitur eodem modo citatur. Verum praeter ista verba, in Pascha videlicet, &c. habentur in concilio Triverino c. 6. & Cap. 1. c. 61.

C. XVII. Etiam in corpore Domini sacramentum debemus accipere. Item Soter Papa f. ait.

In corpore Domini a quibusdam perceptio Eucharistiae negligitur, quae quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus (exceptis iis, quibus pro gravibus criminibus multum est) percipienda sit, ecclesiasticus non demeretur: cum etiam penitentes eadem die ad percipiendam corporis & sanguinis Domini sacramenta receduntur.

C. XVIII. Praefatur ab ecclesia, qui a communione sacramenti se pro haereticis sua averit. Item ex concilio Martini Bracarensis, c. 13.

a al. paripendunt. b Burch. l. 3. c. 37. Item pars. 2. cap. 25. c Burch. l. 3. c. 22. Item p. 2. c. 32. Patm. l. 3. c. 17. d al. quing. aut septem. e Glossa ordm. 1. Corin. 11. Sent. 4. dist. Amalarius lib. 3. c. 31. Alcuinus fol. 79. Micrologus cap. 17. Rabanus de instr. cler. c. ult. Alg. l. 4. c. 9. f Ordo Romanus fol. 5. Patm. l. 3. c. 17.

Quis intrat in ecclesiam Dei, & sacras scripturas audit, & pro luxuria sua averit se a communione sacramenti, & in observandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinae, illum talem projiciendum de ecclesia catholica esse decernimus, donec penitentiam agat, & ostendat fructum poenitentiae suae, ut possit communione & percepta indulgentiam promereri.

Communionem percepta in recentioribus conciliis editis legitur: [ut possint communionem percepta indulgentiam promereri] Editiones vero antiquae, & Vaticanae edices habent ut Gratianus. Concilio Antiocheno capite secundo (unde hoc videtur sumptum) haec sunt verba, & praegressa dicitur: id est, & implorantes consequi veniam possint.

C. XIX. Non habeantur catholici, qui his tribus temporibus communicare desinant. Item ex concilio Agathensi, c. 11.

Seculares h. qui in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste non communicaverint, catholici non credantur, nec inter catholicos habeantur.

C. XX. Corripitur, qui in ecclesia communione contentantur. In concilio Toletano primo, c. 7.

Hi, qui intrant in ecclesiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admonentur. Quod si non communicant, ad penitentiam accedant. Si communicant, non semper abstineant: si non fecerint, abstineant.

Abstineant] In originali legitur, abstineant, quem admodum in fine capitis, etiam in versu Gratiani. Sed hoc loco interpretatio glossae magis convenit verbo, abstineant.

C. XXI. Ante sanctam communionem a propria uxore quisque continent. Item ex concilio Eliberitano.

Maiores homo ante sacramentum a propria uxore abstinere debet tribus, aut quatuor diebus: nec inter catholicos communetur, qui in istis videlicet temporibus, Pascha, Pentecoste, & Natali Domini non communicaverit.

Nec inter] Haec usque ad finem absumt hoc loco a Burcardo & Ivone, summa quadam capitulis, Saeculari. supra ead.

C. XXII. Quare tres partes sunt ex corpore Christi. Item Sergius Papa ait.

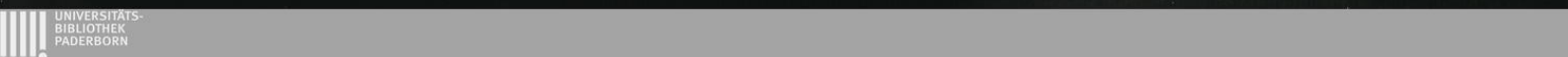
Triforme est corpus Domini. Pars oblata & ipsa in calicem missae, corpus Christi, quod jam refluxit, monstrat: pars comesta, ambulans adhuc super terram. Pars in altari usque ad missae finem remanens, corpus jacens in sepulchro: quia usque ad finem saeculi corpora sanctorum in sepulchris erunt.

Oblata] Antea legebatur oblata. Emendatum est hoc, & alia ex vetustis codicibus, glossa ordinaria, atque ex aliis scriptoribus indicati.

C. XXIII. A quibus sunt celebranda sacramenta Dominica. Item a Clemente Papa, epist. 2.

Tribus gradibus commissa sunt sacramenta divinorum secretorum, id est, Presbytero, Diacono, & ministro: qui cum timore & tremore clerico-

a al. paripendunt. b Burch. l. 3. c. 37. Item pars. 2. cap. 25. c Burch. l. 3. c. 22. Item p. 2. c. 32. Patm. l. 3. c. 17. d al. quing. aut septem. e Glossa ordm. 1. Corin. 11. Sent. 4. dist. Amalarius lib. 3. c. 31. Alcuinus fol. 79. Micrologus cap. 17. Rabanus de instr. cler. c. ult. Alg. l. 4. c. 9. f Ordo Romanus fol. 5. Patm. l. 3. c. 17.

rum reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debent. *Item ibidem.* ¶ Tanta a in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint, in crastinum non referentur, sed cum timore, & tremore, clericorum diligentia consumantur. Qui autem reliqua corporis Domini, que in sacrificio relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent sancte portionem miscere & cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Si igitur mane Dominica portio edatur, usque ad sextam jejunent ministri, qui eam consumperunt: & si tertia vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vesperam. Sic secreta sanctificatione, aeterna custodienda sunt sacramenta. *¶ infra.* ¶ Precipimus etiam, ne unquam extero clerico ecclesie, sive laico de fragmentis oblationum Christi ponatur ad mensam. Unde scis tu, qui passim sanctuarii d panes indignis impendis? Hinc & David ab Abimelech sacerdote interrogatus, cum panem sibi ad comedendum posceret, si mundus esset muliere, cum se mundum antetriduum proficeretur, panes propositionis manducavit.

C. XXIV. ¶ Insciantur, non mundantur scelere, qui communicare non desunt.

Item Isidorus lib. 1. de summo bene, c. 64.
¶ Qui non desunt, putantes se tali communione mandari, discant nil ad mundationem sibi proficere, dicente Propheta: [Quid est, quod dilectus meus fecit in domo mea cetera multa? Numquid carnes sancte auferent ad te malitias tuas?] & Apostolus: [Probet, inquit, seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.]

C. XXV. ¶ Damnationem, non salutem acquirit, qui indignè sacramenta Christi communicant.

Item ex octava synodo, Basilius Episcopus dixit.

Timorem docet nos Apostolus dicens: [Qui s manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.] Fidem verò edocet nos sermo Domini dicens: [Hoc est corpus meum, quod pro vobis dabitur. Hoc facite in meam commemorationem.] *¶ infra.* ¶ Et Apostolus h de unigenito Dei filio: [Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.] Cum ergo anima fidem habet his dictis, & confiderat magnificentiam glorie ipsius, & admiratur rancorem humilitatis, quomodo tantum ac talis obediens fuit patri usque ad mortem pro nostra vita: puro, quia provocari possit ad affectum, & dilectionem ipsius, & Dei patris, qui i unico filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. *¶ infra.* ¶ Talem ergo affectum & fidem preparare debet in animo suo is, qui panem & calicem Domini percipit.

¶ Hoc Basilius caput est ex versione Rufini c. 70. quibusdam tamen omisit. Ex hac autem ratione, quam nunc asserit Gratianus, & alii ejusdem loci, ut alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas beati Basili post edicam synodum in codice, quo Gratianus usus est, fuisse collocatas.

C. XXVI. ¶ Non à quo, sed ante quem offeratur, considerandum est.

Item Augustinus lib. questionum Numerorum, quæst. 30.

a Ordo Romanus fol. 17. Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 2. c. 11. 170 p. 2. c. 22. & 64. & 76. Pann. l. 1. c. 149. b al. commissera. c excommunicato. d al. sacra. e infra dist. 4. qui in materia. f qui scelerate. Hier. 11. Ex Basili regulu brevioribus 6. 172. f. 1. 1. 1. g Luc. 22. h Philip. 1. i Rom. 9.

ET dixit Dominus ad Moysen, & ad Aaron filium Aaron sacerdotem: [Tolle thuris in medio exustorum, & ignem altarium. Hinc sume tibi: quia sanctificaverunt thuris in peccatis in animabus i suis. & fac ea lamina dactylorum positionem altari, quoniam oblata sunt ante Dominum sanctificata sunt, & facta sunt in ignem sicut in notandum novo modo dicta sanctificata sunt, quibus peccatum hoc fuerat perpetratum: quia pro exemplum datum est ceteris, quo timentes. positionem autem altari cur ex eis fieri voluit, dicens: [quoniam oblata sunt ante Dominum, & facta sunt in ignem filius Israel.] Non ergo probari voluit, quod a talibus oblata sunt, sed hoc attendi ante quem oblata sunt, id est, ante Dominum, ut plus in eis valeret nomen Domini, ante quem facta sunt, quam pessimum meriti eorum, à quibus facta sunt.

¶ In animabus suis] *Apud 2. Augustinus in manibus suis: sed apud Septuaginta, qui illi ipse dicitur de tris. Apoc. 1. 13.*

C. XXVII. ¶ Penitentia eius, cuius negligens de Christi Regem edipuit.

Idem.

Item ex decreto Pape Pii.

¶ Si d per negligentiam aliquid de singulis psalmi stillaverit in terram, lingua lambente, la radetur. Si non fuerit tabula, ut non concutatur, corradetur, seigne consumetur, & cinis cinis recondetur, & sacerdos quadraginta diebus non si super altare stillaverit calix, forbet minime illis tribus diebus peniteat. Si super linteam altaris aliquid stilla pervenerit, quatuor diebus peniteat, quod ad tertium, novem diebus peniteat. Si aqua quartum, viginti diebus peniteat, & licet non tetigerit stilla, tribus vicibus minister abbas, aqua posito: & aqua abluionis fumatur, & aqua recondatur.

C. XXVIII. ¶ Quæ penitentia si equida ei, qui sacramenta ex-

Item ex penitentiali Bedæ Presbyteri, c. de ebrietate.

¶ Per ebrietatem, vel voracitatem Episcopi, clericus, vel Monachi, seu Diaconi, & Presbyteri, septem diebus peniteant: Episcopi xx. Si pro ebrietate causa evenerint, septem diebus peniteant.

¶ Apud Bedam & collectores nonnulli veterum ad presbiterum in dierum numero, qui apud Bedam octiduo dicitur, examina ministrata.

C. XXIX. ¶ Sacerdotes non nisi per se dicitur, examina ministrata.

Item ex concilio Rhemeni, c. 11.

¶ Pervenit ad notitiam nostram, quod Presbyteri in tantum parvipendunt quædam presbiteria, ut laico, vel femina sacrum corpus Domini ad defendendum infirmis: & quibus presbiteria, ad sancta sanctorum committuntur. Quod quoniam inabile, quamque detestabile, omnium religiosorum advertit prudentia. Igitur interditi per omnia presbiteria ne talis temeraria presumptio ulterius fiat: sed non modis Presbyter per se metipsum infirmum committat. Quod si aliter fecerit, gradus sui periculo involvetur.

a Num. 6. b femina. c Dominus. d verba. e Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 2. c. 11. 170 p. 2. c. 22. 64. 76. Pann. l. 1. c. 149. e al. calice. f Burch. l. 2. c. 11. 170 p. 2. c. 22. 64. 76. Pann. l. 1. c. 149. g al. h Basil. l. 2. p. 170. i Rom. 9.

C. XXX. Quando celebratur missa, Presbyter laicus ingredi non presumat.

Item Clemens Papa. Sacerdotum a, aliorumque clericorum ecclesis servientium honores a laicorum loco discrete apponere convenit. Quamobrem nulli laicorum liceat in sacrosanctis altaris, ubi laicos, & reliqui clerici consistunt (quod sacrosanctum nuncupatur) quando missa celebratur, consistere, ut libere ac honorifice possint sacra officia exercere.

Item Augustinus in libro de civitate Dei c. 21. Item Gregorius in libro de sacris litteris c. 33. & in 7. libro c. 1.

C. XXXI. Sicut in metropolitana ecclesia, ita in aliis missarum solennium celebrantur.

Item ex concilio Gerundensi c. 1. Offitio & missarum, sicut in metropolitana ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omnibus & provinciis missae ordo, quam pfallendo a, vel ministrando, conculcandum servetur.

Item in omnibus provinciis in concilio ipso legitur. In Tarraconensi provincia: apud Narbonem, verò & Iovonem, in omnibus compo provincialibus ecclesiis.

C. XXXII. Quis sit sacrificium, quid sit sacramentum.

Item Augustinus in libro de civitate Dei c. 21. Sacramentum & visibile & invisibile est sacramentum, id est, factum signum. Item alibi. Sacramentum est invisibilis gratiae visibilis forma.

Item in Sacramentum in originali, & apud Lanfrancum, & I. non est, Sacramentum ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est: sed ob gloriam non est sacramentum.

Item Sacramentum in libro de catechizandis rudibus, c. 26. Item Gregorius. De sacramento sane, quod accipit, cum ei bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari per illum Deus visibilem sacramenti formam: ipse autem invisibilem gratiam.

Ex quibus videtur colligi potuisse vulgata ista sacramenti definitio.

C. XXXIII. Quis sit signum.

Item in libro de doctrina Christiana, c. 1. Signum est res praeter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cognitionem & veritatem.

C. XXXIV. Post consecrationem non subsistat, sed species remanet.

Item Gregorius Papa in homilia Paschali.

Species & similitudo illarum rerum vocabula sunt, quae ante fuerunt, scilicet panis & vini. Unde in hoc quosdam & missae oratur, & dicitur: [Perfice nobis, quia sumus Domine, tua sacramenta quod commendat, ut quod & nunc specie gerimus, rerum veritas capiamus.] Postulat quippe sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis & vini nunc geritur, maneat.

Item in libro de sacris litteris c. 33. & in 7. libro c. 1. Item Gregorius in libro de sacris litteris c. 33. & in 7. libro c. 1. Item Gregorius in libro de sacris litteris c. 33. & in 7. libro c. 1.

nifesta visione, sicut vera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Evangelio secundum Iohannem ait: a [Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.] Quamvis non improbabiliiter quidam exponant hoc loco, carnis & sanguinis veritatem, ipsam eorundem efficientiam, id est, peccatorum remissionem.

Item in libro de Lanfranco, apud quem habetur continetur post verba Gregorii alata ex homilia Paschali, quemadmodum & multa alia sequentia, quae a Gratiano ex alio auctoribus citantur, apud eundem Lanfrancum & Algerum extant, & interdum copiosius, quam apud Iovonem & Gratianum.

C. XXXV. Visibile creatura in Christi corpore & sanguinem invisibiliter convertitur.

Item Eusebius Emisenus. b

14 Quia & corpus assumptum ablatum erat ab oculis nostris, & fideibus illaturus, necessarium erat, ut die coenae sacramentum nobis corporis & sanguinis sui consecraret: ut coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerrebat in pretium: ut quia quotidiana, & indefinita curebat pro hominum salute redemptione, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & peccatis victima illa viveret in memoria, & semper praesens esset in gratia, verè unica & perfecta hostia fide estimanda, non species, nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Unde merito ecclesis confirmat auctoritas: quia [caro d meae verè est cibus, & sanguis meus verè est potus.] Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum: quandoquidem, qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis & sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, ita dicens: [Accipite, & comedite: hoc est enim corpus meum:] & sanctificatione repetita, [Accipite, & bibite, hic est sanguis meus.] Ergo sicut ad nutum praecipiens Domini repente ex nihilo subsisterunt excelsa caelorum, profunda fluctuum, vasta terrarum: ita pari potestate in spiritualibus sacramentis, ubi & praecipit virtus, servit effectus. Quanta itaque, & quam celebranda beneficentia vis divinae benedictionis operetur, attende: & ut f tibi novum & impossibile videri non debeat, quod in Christi substantiam terrena & mortalia convertuntur, reipsam, qui iam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus à vita, peregrinus à misericordia, à salutis via intrinsecus mortuus exilabas: subito imitatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innovatus, in corpus ecclesiae non videndo, sed credendo transivisti, & de filio perditionis, adoptivus Dei filius fieri occultis puritate meruisti: in mensura visibili permanens, major factus es tempore invisibiliter, sine quantitatis augmento, cum ipse, atque idem esses, multo aliter & fidei processibus extitisti: in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est: ac si homo Christi filius effectus, & Christus hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu praeterita vilitate deposita, subito novam indutus es dignitatem, & sicut hoc b, quod in te Deus laeta curavit, infecta diluit, immaculata i detestit, non sunt oculis, nec h sensibus tuis credita: ita cum reverendum altare coelestibus cibis satandus ascendis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiore assume.

a Ioan. 14. b Inter opera B. Hieron. tom. 9. c al. 4. in serm. de corp. & sang. Domini. Sent. 4. dist. 8. Alger. l. 1. c. 16. & 17. Ivo part. 2. cap. 4. d Ioan. 6. Sentent. 4. dist. 10. Panorm. l. 1. c. 129. e al. visibilis. Pasch. in epist. ad Frangardum ex Euseb. Emis. f al. quemodo. g al. aliter. h al. hoc, que. i maculata. vera lectio. k al. fid.

¶ Vbi precipit] Sic apud Iuonem, & in Panormia. Apud Paschasium legitur, ubi precipit victus, rei servit effectus: & servit loco dicitur, ubi, legendum est, verbi. In vestitute editone homiliar. est, verbi prabet virtus, & rei servit effectus. in reventiore autem, verbo prabet virtus, & rei servit effectus. Multa vero alia loci sunt partim ex originali, partim ex Ivone emendata.

C. XXXVI. ¶ Quare in specie panis & vini sacramentum suum Christus nobis ministravit.

Item Augustinus.

Quia passus est Dominus pro nobis, commendavit a nobis in isto sacramento corpus & sanguinem suum, quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus, & per misericordiam eius, quod accepimus, nos sumus. Recordamini: & vos non fuistis, & creati estis: ad aream Dominicam comportati estis laboribus domini, id est, annuntiantium Evangelium, tritum estis: quando catechumeni differebamini, in horreo servabimini, nomina vestra dedistis, coepistis molli jejuniis, & exorcismi: postea ad aquam venistis, & conspersi estis, & panis Domini facti estis. Ecce, quod accepistis. Quomodo ergo videtis esse unum, quod factum est, sic unum estote vos diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individua charitatem. Hæretici b, quando hoc accipiunt testimonium, contra se accipiunt, quia illi quarunt divisionem, cum panis iste indicet unitatem: sic & vinum in multis racemis fuit, & modo vinum est, unum 1 est in suavitate calicis post pressuram torcularis. Et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem & contritionem cordis, iam in nonne Christi, tanquam ad calicem Domini venistis: & ibi vos estis in mensa, & ibi vos estis in calice, nobiscum vos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul vivimus. Item in sermone de infantibus. ¶ Ita Dominus Iesus Christus nos significavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis, & unitatis nostræ in sua mensa consecravit. Qui e accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium unitatis, sed testimonium contra se. Nulli 2 est a aliquatenus ambigendum tunc unumquemque fidelium corporis & sanguinis Domini fieri participem, quando in baptisima membrum efficitur Christi, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiam si antequam panem illum comedit, & calicem bibit, de hoc faculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non privatur, quando in se hoc quod illud sacramentum significat, invenit f.

¶ Beda ad c. 10. prima ad Corinthios citat ex sermone de sacramenti fidelium sermone 2. Pascha, 109, multo aliter Ivo.

¶ Vnum est] Ita emendatum est hoc ex Beda, quem admodum, & multa alia. Huius vero lectionis vestigium erat in manuscriptorum, & apud Iuonem. In vulgatis legebatur, Vinum in sua nativitate, calix post, &c.

¶ Nulli est] Hac usq. ad finem habentur vsq. dist. 4. c. 1. & in Polycarpo citantur ex Innocentio.

C. XXXVII. ¶ Dum Hostia frangitur, passio Christi ad memoriam redit.

Item in libro sententiarum Prosperi.

Cum frangitur h Hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Do-

a In eadem, commendavit. Beda 1. Cor. 10. Al. 1. c. 2. & al. b. Ivo p. 2. c. 1. b Beda illud, panis superius ex Aug. in sermone ad infantem ad altare de sacramento. c In ead. qui manducant. d Beda 4. dist. 4. d In ead. 4. multi. Sent. 4. dist. 9. Poly. 13. tit. 10. e Al. ipsi. f al. invenitur. g Al. Dum. h Anastasius. i In Al. h. c. 10. dist. 2. c. 2. g. Pan. 1. c. 6. q. 1.

minici corporis in cruce immolato, eiusque sanguine latere effusio designatur?

¶ Apud Lanfrancum (apud quem scribentur, qui in sententiarum Prosperi, aut ex. Lanfrancum sententiarum Prosperi), hæc antecedit. Sacramentum illud rerum, quarum sunt sacramenta. Tempore immolationis gerunt, sicut in sacramento, de quo hæc quædam ventilatur, dum frangitur Hostia, &c.

C. XXXVIII. ¶ De veritate corporis & sanguinis Christi antequam sit.

Item Leo a Episcopus, & sancti synodus, qui in urbe Romana convenerunt, clari, honesti, & pluri consilii Constantinopoli, ita scribit.

In quibus b isti ignorantie tenentur, in quibus ctenus delicia torpore jacuerit ut nec adhaerescerent, vel lectione cognoscerent, quod in ecclesia omnium ore tam consonum est, ut nec ab infidelibus linguis veritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta hæde recatur: quia in illa mystica distributione spiritalis alimonia hoc imperium, hoc factum, ut accipientes virtutem celestis cibi, in carnis plus, qui caro nostra factus est, transmutantur: hæc est r caro refectionis, & citus sanguinis. Secundo caro Domini verè est cibus, ita sanguis verè tollitur. Idem. Est etiam corpus de quo dicitur in d. 1. mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus: hæc a hoc corpus aquile sunt, que alii circumstantibus spiritalibus. Idem. Unde & corpus Christi est immortale æternæ possimus esse participes. Idem. Cuius argumentis utimur, suis f utamur exemplis, panis nisque exemplo ostendimus mysterii veritatem, & nobis quæ hic quaris naturæ ordinem in Chelone, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus Christus, ut ex Virgine?

¶ Idem est cibus] In aliquo versu colitur. Item Leo Papa. Est cibus, &c. Eusebius, Leonem non sicut dicitur, sed quod dicitur, Anthonium, cuius etiam sunt sequentia, carnis hæc colla.

¶ Cuius elare] Gratianus vsq. c. 1. verum, in ead. Ambrosio. Sed quid argumentis utimur? Ita enim exemplis, incarnationis, &c. Ex ista ratione ostenditur, in aliqua eodem modo, tanquam modo in hoc descripto, quod incarnationisque novitate. Sed retrahit est Gratianus cum ob glossam, tum quoniam Lanfrancum scribitur in Gratiano, ubi expostiam a se catholicam veritatem usque a Ambrosio verbis.

C. XXXIX. ¶ Non natura nascitur, sed operatione nobis conficitur corpus & sanguis Christi.

Item Ambrosius in libro de castitate mactat.

Panis h & calix non qualiter, sed cum intentione mysticus fit nobis, non nascitur. Præterea, quod ita fit nobis, quamvis fit panis & calix, quod non est resurrectionis, non sacramentum resurrectionis non quod benedictimus, gratiasque agimus Deo in omni ejas munere, non tantum spiritali, verum etiam corporali.

¶ Ivo citat ex Augustino in libro de civitate dei, ubi dicitur: Beda ad cap. 10. prima ad Corinthios, & Augustinus contra Faustum, habeturq. in libro de civitate dei.

a Leo 1. epistol. 25. al. 22. b In 13. c. 6. c. 1. d. 1. 10. Est cibus. d Ioan. 6. e Ambrosius. Leo 1. c. 22. Luca 1. c. 9. De in qui manent. f. In 13. c. 6. ead. revera. g Sent. 4. dist. 10. h Beda 1. Cor. 10. dist. de div. offic. fol. 17. Algeribus. i. cap. 1. In pan. 1. c. 2. dist. 10. cap. 1. 14.

1177

... quod dicitur in libro de ...
C. XLII. *Quod ante benedictionem panis & vini non est benedictio* ...
Item Ambrosius in libro de ...

...
C. XLIII. *Quod Elementorum peccata referuntur* ...
Item Ambrosius in libro de officiis.

...
C. XLIV. *Non carnaliter, sed spiritualiter Christi corpus & sanguinem debemus accipere* ...
Item Augustinus in expositione Psal. 34.

...
C. XLV. *Quod in sacramento panis & vini non est transsubstantiatio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. XLVI. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. XLVII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. XLVIII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. XLIX. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. L. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LI. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LIII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LIV. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LV. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LVI. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LVII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LVIII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LIX. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LX. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXI. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXIII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXIV. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXV. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXVI. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXVII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXVIII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXIX. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXX. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXXI. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXXII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

...
C. LXXIII. *Quod in sacramento panis & vini non est unio* ...
Item Augustinus in libro de sermone dominico.

locutus sum. Non hoc corpus, quod videris, manducaturus es, & bibiturum sanguinem, quem fufari sunt, qui me crucifigent. Sacramentum aliquid vobis commendavi: spiritaliter intellectum vivificabit vos. Caro autem non proficit quidquam: sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere venditur, aut in macello dilaniatur. [Sciens autem Iesus, ait: hoc vos scandalizat, quia dixi, do vobis carnem meam manducare, & sanguinem meum bibere? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi prius erat?] Quid est hoc? Hinc solvit, quod illos moverat: hinc aperit, unde fuerant scandalizati: hinc plant, si intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascendurum in caelum, utique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem ubi erat prius, certe vel tunc videbitis, quia non eo modo, quo putatis, erogat corpus suum: vel tunc intelligetis, quia gratia eius non consumitur moribus. Item tractatu 30. in Iohannem. ¶ Donec faeculum finiatur, sursum est Dominus: sed tamen hic etiam nobiscum est veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse oportet: veritas autem eius ubique diffusa est.

¶ In cadavere venditur] Ita etiam Algerus & Ivo: apud quem verum hoc caput eodem modo, atq. apud Gratianum habetur, sicut hinc inde colligunt, verbi interdum transfusis, in formam redactum, mutatis. Beatus autem Augustinus & Lanfrancus hoc loco sic habent, quomodo in cadavere lanitur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur.

C. XLV. ¶ Quomodo Christi corpus, quod in cruce pendit, accipitur, & quomodo non.
Item Augustinus, in epistola ad Irenaeum.

Non hoc corpus, quod videtis, manducaturus estis, & bibiturum sanguinem, quem fufari sunt illi, qui me crucifigent: ipsum quidem, & non ipsum: ipsum invisibiliter, & non ipsum visibiliter. Unde & subditur, etsi non necesse est, illud visibiliter celebrari, necesse est tamen illud visibiliter intelligi.

¶ Eodem modo & hinc citat, & fere etiam refert Algerus, id est, ex Augustino ad Irenaeum. Ivo pari. 2. c. 9. refert eodem modo: sed citat ex homilia in Psal. 98. (sic enim corrigendum est mendum ex c. 8.) ex qua etiam Beda affert propria verba ad 11. cap. prima ad Corinthios b. Quia Lanfrancus, quomodo a Berengario catholici obijciuntur, plenius explicat, quam in hoc capite fiat; potissimum, ubi incipit exponere fidem sanctae ecclesiae. Hoc idem fere habetur in epistola Irenaei Episcopi Carnotensis ad Haymericum, eadem B. Augustini verba in Psal. 98. interpretantur: qua epistola habetur impressa apud Ioannem Gareium, & alibi.

C. XLVI. ¶ Quid sit corpus Christi manducare, & sanguinem eius bibere.
Item Augustinus in sermone de verbis Evangelii.

Quid est Christum manducare? non hoc solum est, in sacramento corpus eius accipere. Multi enim indigne accipiunt, de quibus ait Apostolus: d. [Qui manducant panem, & bibunt calicem Domini indigne, iudicium sibi manducant & bibunt.] Sed quomodo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit: [Qui manducant carnem meam, & bibunt sanguinem meum, in me manent, & ego in eo.] Si i. itaque in me manent, & ego in illo, tunc manducant, tunc bibunt. Qui autem non in me manent, nec ego in illo, etsi accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum.

a Sup. ead. prima. Beda 1. Cor. 11. Lanfranc. ibid. Alg. 1. 1. c. 9. & 1. Guimund. 1. 2. Sent. 4. dist. 10. Ivo pari. 2. c. 8. & 9. Pan. 1. 1. c. 15. 4.
b Beda 1. Cor. 11. c. Sent. 4. dist. 9. Ivo pari. 2. c. 8. Pan. 1. 1. c. 15. 4.
c 1. Cor. 11. c. 1. Ioh. 6.

¶ Si itaque] Locupletatus est hic locus in libro, Pros. & Ivo.

C. XLVII. ¶ Credere in Christum est manducare & bibere Christum.
Item Augustinus.

¶ Quia quid paras dentes & ventrem? Crede & manducasti. Credere enim in eum, hoc est panem meum manducare. Qui credit in eum, manducatur etiam visibiliter faginatur, quia & invisibiliter renascitur.

¶ Panem vivum] In vulgatis legatur, panem vivum. Rescripta est hinc ex plethys, vestigia, & hinc in quemadmodum & infra eod. credere. Novanda praeterea dicit, quae apud Irenaeum quae sunt.

C. XLVIII. ¶ Sacramentum est sacrificium si sacrificium ecclesia visum.
Item Augustinus in libro Generationum Proferti.

Hoc est, quod dicimus: hoc modis omnibus probare contendimus, sacrificium salutare esse duobus confici, duobus consistere, visibili elementum specie, & invisibili Domini nostri Iesu Christi carne, & sanguine: sacramento, & re sacramenti, id est corpore Christi, sicut Christi persona consistit in Deo & homine: cum ipse Christus verus sit Deus & verus homo: quia omnis res illarum rerum naturam veritatem in se continet, ex quibus conficitur: dicitur autem sacrificium ecclesiae hoc sacramentum, id est, corpore Christi. Edignum sacramentum, & res sacramenti id est, corpus Christi, Ivo. ¶ Quia quae est, quam forma panis operam in sacramento accipimus, & sanguis eius, quem sub vini specie in poculo poramus. Caro videlicet carnis, & sanguis mentum est sanguinis: carne & sanguine, utque visibili, intelligibili, spiritali, significatur visibilis: nisi & nostri Iesu Christi corpus, palpabile, operam operam virtutum, & divina maiestate. Ivo. ¶ Sed et ergo coelestis panis, qui vere Christi manducatur suo modo vocatur corpus Christi, cum reverentia in mentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale in cruce est suspensum, immola ipsa immolatio carnis, quae sacerdotis manibus in Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed operante mysterio: sic sacramentum fidei, quod deus intelligitur, fides est.

¶ Haeccadem habentur apud Lanfrancum (ex quo etiam & apud Algerum (qui titulum ac Gratianum ex libro Generationum Proferti) non tamen eodem ordine collocata. Ex quo patet, quod huiusmodi nonnulla sunt emendata.

C. XLIX. ¶ Quae media caro Christi & sanguis.
Hieronymus in f. Epist. ad Epistol. ad Rom.

¶ Vpliciter & intelligitur caro Christi & sanguis, vel spiritalis illa atque divina de qua ipse ait: [Caro mea verum est cibus, & sanguis meus verum est potus.] & [Nisi h. manducaveritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam aeternam.] vel caro, quae crucifixa est, & sanguis, qui manducatus est, est lancea.

a Infra ead. credere. Alg. 1. 1. c. 1. Ivo pari. 2. c. 8. Pan. 1. 1. c. 15. 4.
b Lanfranc. ibid. Alg. 1. 1. c. 1. & 11. Sent. 4. dist. 10. Ivo pari. 2. c. 8. Pan. 1. 1. c. 15. 4.
c Lanfranc. ibid. Aug. epist. 25. ad Bonifacium. c. ad Irenaeum.
d Ibid. glesia. ordm. g Alg. 1. 1. c. 1. Ivo pari. 2. c. 8. Pan. 1. 1. c. 15. 4.
f Pan. 1. 1. c. 15. h Iren. 6.

C. L. De eodem.

Item Ambrosius ad c. 11. prima a ad Co-

Quia morte & Domini liberati sumus, huius rei me-
mores in edendo & potando carnem & sanguinem,
que pro nobis oblata sunt, significamus.

C. LI. De eodem. *Secundo Christus sit immolatus semel,
& quoties quoties immo-
latur.*

Item Augustinus in Flabrum c. vigesimum
primum.
¶ Christe immolatus est, iustus pro iniustis:
quod & certum habemus, & spe e immobili
tenetur, quia Christus refurgens a mortuis, iam non
moretur, & mors illi ultra non dominabitur. Verba
ista apostoli sunt: tamen, ne obliviscimini q. quod
factum est semel, in memoria nostra omni anno fit.
Quare factus celebratur, nunc quid tunc Christus mo-
latur? tamen amplexaria recordatio quasi repræ-
sentat quod olim factum est: & sic nos facit moveri h.
tantum videmus in cruce pendente Dominum, non
autem iridentes, sed crederes.

C. LII. *Item in libro sententiarum Prosperi.*
¶ Christe immolatus est Christus in semetipso, & ta-
men quoties immolatur in sacramento. Quod ita
intelligendum est: quia in manifestatione sui corporis,
in edificatione membrorum omnium versus Deus & versus
homo semel tantum in cruce pendit, offerens se ipsum
pro nobis vitam, passibilem, mortalem, vivorum &
mortuorum redemptionis efficacem; eorum scilicet,
quos divini consilii altitudo redimendis iudicavit, præ-
terea, quod dicitur, vocavit, modis atque temporibus,
quosvis id bene congruebat.

¶ Item hoc ex Lanfranco citat, verba B. Augustini & re-
feruntur in quibusdam libris Algeri lib. 3. cap. 16. & 18.
¶ Item ad B. Augustinum in epistola ad Bonifacium, quam Al-
geri in manus habuit. Nonne semel immolatus est Chri-
stus in cruce? & tamen in sacramento non solum per
omnes fidei solennitates, sed omni die populus im-
molatur.

C. LIII. *Hestia, que semel oblata est, in re-
cordationem sui mortis quoties
offeritur.*

¶ Item Ambrosius in k. epist. ad Hebr. cap. 10.
¶ Christus semel oblatus est hostia ad salutem sem-
per: non potens: quid ergo nos? nonne per lingu-
am dei offerimus? offerimus quidem, sed ad recor-
dationem mortis eius: & una est hostia, non multæ.
Quoties una, & non multæ? quia semel oblatus est
Christus. Hoc autem sacrificium exemplum in eil-

¶ Item hoc ex Lanfranco citat, verba B. Augustini & re-
feruntur in quibusdam libris Algeri lib. 3. cap. 16. & 18.
¶ Item ad B. Augustinum in epistola ad Bonifacium, quam Al-
geri in manus habuit. Nonne semel immolatus est Chri-
stus in cruce? & tamen in sacramento non solum per
omnes fidei solennitates, sed omni die populus im-
molatur.

¶ Item hoc ex Lanfranco citat, verba B. Augustini & re-
feruntur in quibusdam libris Algeri lib. 3. cap. 16. & 18.
¶ Item ad B. Augustinum in epistola ad Bonifacium, quam Al-
geri in manus habuit. Nonne semel immolatus est Chri-
stus in cruce? & tamen in sacramento non solum per
omnes fidei solennitates, sed omni die populus im-
molatur.

lius: id ipsum & semper i id ipsum. Proinde unum est
hoc sacrificium: alioquin quoniam in multis locis of-
ferretur: multi sunt Christi? nequaquam, sed unus ubique
est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut 2
enim quod ubique offertur, unum est corpus, & non
multa corpora: ita & unum sacrificium. Pontifex au-
tem ille est, qui hostiam obulit nos mundantem. Ipsam
verò offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata consumi
non potest. Quod nos facimus, in commemorationem
fitej, quod factum est. [Hoc a enim facite, ait, in
meam commemorationem.]

¶ Et semper. Apud B. Ambrosium, & B. Isidorum
Christifortem hac additur: offerimus, nec nunc quidem
alium agnum, cras alium, sed semper eundem ipsum.
que Græce in optimo exemplari manuscripto (nam in Veronensi ple-
nissimum) sic habent, & vix id est egero & egero, & egero
& egero, & egero, & egero.

¶ Sicut enim. In excelsis B. Ambrosii nomine com-
mentarij legitur, sicut enim qui ubique offert. Sed non est vasa
mutanda Algeri, Fovini, & Gratianitellio. Græce est, & vix
id est egero & egero, & egero, & egero, & egero, & egero.
Nonnulla verò alia
sunt emendata.

C. LIV. *Sacramentum corporis Christi non
nisi jejuni debemus acci-
pere.*

Item Augustinus in libro b responsionum
ad Iovinianum, c. 6.

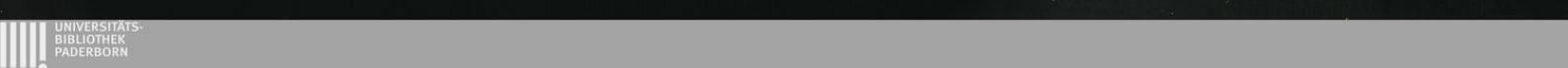
¶ Iquid e apparer, quando primò acceperunt di-
scipuli corpus & sanguinem Domini, non eos ac-
cepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumni-
andum est universæ ecclesiæ, quod à jejunijs semper ac-
cipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in ho-
norem tanti sacramenti in os Christiani prius Domini-
cum corpus intraret, quàm ceteri d. cibi. Nam idem
pro universum orbem mos iste servatur. Neque enim
quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut
cenati fratres ad illud sacramentum accipiendum con-
venire debent: aut, sicut faciebant, quos Apostolus e
arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namque
Salvator, quo vehementius commendaret mysterii illi-
us altitudinem, ulimim hoc voluit infingere cordi-
bus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem
digressus erat: & idem non præcepit, quo deinceps
ordine fumeretur; ut Apostolis, per quos ecclesiæ di-
sposturus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille
monuisset, ut post alios cibos semper acciperetur, credo
quod eum motem f nemo mutasset. Cum verò ait
Apostolus q. de hoc sacramento loquens: Propter quod
fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem ex-
pectate, si quis esurit, domi manducet, ut non ad iudici-
um conveniatis: statim subtextit i: [cetera autem,
cum venero, ordinabo.] Vnde intelligi datur, quia
multum erat, ut in epistola totum illum h. agendi or-
dinem insinuaret, quem universa per orbem servat eccle-
sia; ab ipso ordinatum esse, quod nulla orarum i diver-
sitate variatur.

¶ Subtextit. Sequitur in vulgatis, que ad eundem
sacramenti ordinem pertinent, scilicet quomodo jeju-
ni, &c. que & a plerisque manuscriptis, & originalibus, & ceteris
collectis absunt.

C. LV. *Ante consecrationem est panis, sed ver-
bu Christi in eius corpus mu-
tatur.*

Item Ambrosius in lib. 2. de sacramen-
tis, c. 4.

a Luc. 22. b Epist. 118. c Beda i. Corinth. 11. Ivo p. 2. c. 22.
Pann. l. 1. cap. 146. Alger. l. 2. c. 1. d. al. externi. e i. Corint. 11.
f. alit. modum nemo variasse. g. i. Corinth. 11. h. aliter illis
i. mortui.]

Panis est in altari usitatus ante verba sacramentorum: ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruimus. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam per reliqua omnia, quae dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro ceteris. Vbi venit, ut conficiatur venerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo Christi sermo hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est caelum: iussit Dominus, & facta est terra: iussit Dominus, & facta sunt maria: iussit Dominus & omnis creata generata est. Vides ergo, quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quae non erant: quanto magis operatorius est, ut sint quae erant, & in aliud commutentur. Et sic, quod erat panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calice mistum fit sanguis consecratione verbi coelestis. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non video: sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, ut nullius horror cruoris sit, & pretium tamen redemptionis operetur. Dilexisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi. *cap. 1.* Vis scire, quia verbis coelestibus consecratur? Accipe, quae sunt verba, dicit sacerdos. Fac nobis, inquit, hanc obligationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem, quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi: qui pridie, quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad caelum, ad te sancte pater omnipotens aeternus Deus, gratias agens benedixit, fregit, fractum dedit apostolis suis, & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes: hoc enim est corpus meum quod pro multis confringitur. Similiter & calicem, postquam cenatum est, pridie quam pateretur, accepit, respexit ad caelum, ad te sancte pater omnipotens aeternus Deus, gratias agens benedixit, Apostolis & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes: hic enim sanguis meus. Vide: omnia illa verba Evangelistae sunt usque ad [accipite] sive corpus, sive sanguinem. Inde verba sunt Christi, Accipite, bibite ex eo omnes: hic enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequam consecraretur, panis est: ubi autem verba Christi accesserunt, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite, & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi calix est vini & aquae plenus. Vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi uniuersa convertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem suum. Nunquid debemus de eius fide & verificatione dubitare?

1. ¶ *¶* Vt sint, quae erant. *¶* Hac B. Ambrosii verba, quae Beronius catholici obiectas accurate explanantur a Guirmondio lib. 3. Et ab Algero lib. 1. cap. Lanfrancus autem non modo ea optime interpretatur, sed etiam addit in quibusdam codicibus sic legi. Si igitur tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse, quae non erant, quanto magis operatorius est, ut quae erant, in aliud commutentur?

2. ¶ *¶* Acceptabilem. *¶* In codicibus Gratiani erat, rationale.

^a Lanfranc. ibid. Alger. l. 1. c. 7. Et alibi Guirmondus l. 3. Sent. cap. 1. in p. 2. c. 7. ^b Hic facit referentia sententia, verba hinc inde collecta.

bilem, &c. Adhuc vero sunt omnia usque ad conf. Verba ante erant, inde.) Adhuc vero sunt omnia usque ad conf. Verba ante erant, inde.) Adhuc vero sunt omnia usque ad conf. Verba ante erant, inde.)

C. LVI. ¶ *¶* Non corpus, sed anima sustinetur. *¶* Non corpus, sed anima sustinetur. *¶* Non corpus, sed anima sustinetur.

¶ Non a iste panis est, qui vadit in corpus, sed anima nostra sustinetur. *¶* Non a iste panis est, qui vadit in corpus, sed anima nostra sustinetur.

C. LVII. ¶ *¶* Etiam secundum carum Christi est panis versus. *¶* Etiam secundum carum Christi est panis versus.

¶ Christus panis est, de quo qui manducatur, vitam aeternam: de quo ipsemet dicit: *¶* Christus panis est, de quo qui manducatur, vitam aeternam.

C. LVIII. ¶ *¶* Quomodo Christus in sacramento spiritum sanctum manducatur. *¶* Quomodo Christus in sacramento spiritum sanctum manducatur.

¶ Qui manducant & bibunt Christum, vitam aeternam. *¶* Qui manducant & bibunt Christum, vitam aeternam.

^a Sent. ibid. Prop. 5. c. 7. ^b In facramento videtur esse verba habentia apud B. Augusti. serm. 21. de verbo Domini. ^c Ibid. ad s. 1. ^d Ibid. ad s. 1. ^e Ibid. ad s. 1. ^f Ibid. ad s. 1.

C. LXIX. ¶ Quomodo spiritaliter corpus Christi accipitur.

¶ Ceterum in Iesum Christum, hoc est, manducare panem vivum. Qui credit in eum, manducat. Invisibiliter fragmentum, quis & invisibiliter renascitur. [Et, qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam.] Participatio enim filii (quod est per unitatem corporis Christi & sanguinis) homo manducans virum, non sumens tantum in sacramento (quod & mali faciunt) sed usque ad Spiritus participationem, ut in corpore Domini tanquam membra maneat, & eius Spiritu vegetetur: quod est, dum eius mandata servat. ¶ Ad altare Dei invisibile (quo non accedit iniustus) ille pervenit, quia hoc praefens minister accedit. Invenit illic vitam suam, qui hic discernentiam suam.

¶ Qui hoc consecutus est, est dicitur B. Augustinus in tractat. 26. Et in hanc, & in Psal. 42. & ex Prospero, ut sua loca est hanc.

C. LXX. ¶ Spiritus Sanctus invisibiliter corpus & sanguinem Christi facit.

Idem in c. 103. de Trinitate.

¶ Corpus & sanguinem Christi dicimus illud, quod in fructibus tercia acceptum, & prece mystica consumunt, ritus sumus ad salutem spiritalem, in memorem pro nobis Dominicae passionis. Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem produciunt, non satisfaciunt, ut sit tantum magnum sacramentum, quo operante invisibiliter Spiritu Dei, cum hac omnia, quo per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operatur.

¶ Corpus ¶ Apud B. Augustinum haec dicitur. Nec linguam quippe eius (de Paulo loquitur) nec membra, nec sacramentum, nec significantes sonos lingua edunt, nec signa literarum conscripta pelliculis corpore Christi & sanguinem dicimus, sed illud tantum, quod in fructibus tercia, etc. praefat, omnino locum illum in- gressus est.

C. LXXI. ¶ Per benedictionem panis effici- tur corpus Christi.

Idem.

¶ Non d' omni panis, sed accipiens benedictione Christi, fit corpus Christi.

C. LXXII. ¶ Duplinter corpus Christi intelligitur.

Idem.

¶ Commendavit nobis Christus in isto sacramento corpus & sanguinem suum: quod etiam fecit & nos.

C. LXXIII. ¶ Sacramentum altaris, sacramentum est unitatis.

Idem tractatu 26. ad c. 6. Ioannis.

¶ Hoc sacramentum pietatis est, signum unitatis, & amorem charitatis. Qui vult vivere, habet ubi vivat, hunc vult vivere: accedat, credat, & incorporetur, ut vi- vatur, & vivat. ¶ Hunc itaque cibum & potum, so- cietatem mali intelligi corporis & membrorum suorum: quod est in se habet in praedestinatis.

¶ Hoc sacramentum ¶ In originali est, & sacramentum pietatis & signum unitatis, & vinculum charitatis. Ex quo quoniam cognoscitur reliqua sunt emendata & aucta.

¶ Beda i. Corinth. 11. & gloss. ordin. ibid. Alger. 11. c. 20. Ivo p. 2. c. 4. b. abest ab Ivone. c. al. Prosper. d. Beda ibid. & gloss. ordin. Alger. 11. c. 21. Sentent. 2. dist. 9. Ivo p. 2. c. 1. Beda & gloss. ordin. ibid. Sentent. 2. dist. 9. c. 1. Corinth. 11. f. Ioann. 22. g. in gloss. ordin. in Psal. 41. vers. Manducaverunt & adoraverunt. ex Augustino. h. Beda i. Corinth. 11. Lausfranc. ibid. Alger. d. c. 21. Guirmondus 13. Sent. 2. dist. 9. Anselm. 19. c. 11. Ivo part. 2. c. 9. d. 1. Corinth. 11.

C. LXIV. ¶ Spiritu aliter magis, quam corpora- liter corpus Christi debentur ac- cipere.

Idem ibidem.

¶ Panem i. celestem a spiritaliter manducare, est innocenciam ad altare apportare. Peccata enim sunt quotidiana, vel h' non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis, attendite, quod dicatis, dimittite nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi: securus accede, panis est, non venenum. Sed vide, si dimittis. Nam si non dimittis, mentiris: & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes.

¶ Panem celestem ¶ In originali legitur: Panem celestem spiritaliter manducare: innocenciam ad altare apportare: Item, apud medicos: callosiores: sed habita est ratio eius, qui casum scripsit. & Gratiani lectorem secutus est etiam B. Thomas in catena ad eum Ioannem locum. Reliqua verba sunt emendata & locupletata.

C. LXV. ¶ Sacramentum, non veritatem Christi corpori accipit, qui ab eo dis- scendat.

Idem c. in libro sententiarum, c. 339.

¶ Qui d' discordat a Christo, nec manducat carnem eius, nec sanguinem bibit: etiam si tante rei sacramentum ad iudicium suae praesumptionis quotidie indifferenter accipiat.

C. LXVI. ¶ Sancta nocent mali, & mala pro- fiant bonis.

Idem tractatu 6. c. 69. in Iohannem.

¶ Et sancta mala possunt obesse, bonis sunt ad salutem, malis ad iudicium. Vnde Apostolus: e [Qui manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit:] non quia res illa mala est, sed quia malus male accipit quod bonum est. Non enim mala erat buccella f, quae tradita est Iudae a Domino. Salutem medicus dedit: sed quia ille, qui indignus erat, accepit, ad perniciem sui accepit. Et mala profunt bonis, sicut Angelus latrans profuit Paulo. Per malum enim fit bonum, etiam bene accipitur malum.

¶ Quia multo, fustus apud B. Augustinum explicantur tractatu 6. c. 65. in Iohannem, hic in summam quaedam sunt collecta.

C. LXVII. ¶ Non proficiunt mali de mensa Domini manducare.

Idem g.

¶ Non prohibeat dispensator manducare pingues ver- res in mensa Domini, sed ex aetere moncat fimece.

C. LXVIII. ¶ Ex qui indigni accipit, corpus Christi accipit.

Idem in lib. 1. de baptismo, c. 11.

¶ Sicut Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non ad malum accipiendo, sed male accipiendo, locum in se diabolo praeberit, sic indigne quisque sumens Domini- num sacramentum, non efficit, ut quia ipse malus est, malum fit: aut quis non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus etiam erat illis, quibus dicebat i. Aposto- lus: [Qui manducat indigne, iudicium sibi manducat & bibit.]

a Beda i. Corinth. 11. & gloss. ordin. ibid. Alger. 11. c. 20. Ivo p. 2. c. 4. b. abest ab Ivone. c. al. Prosper. d. Beda ibid. & gloss. ordin. Alger. 11. c. 21. Sentent. 2. dist. 9. Ivo p. 2. c. 1. Beda & gloss. ordin. ibid. Sentent. 2. dist. 9. c. 1. Corinth. 11. f. Ioann. 22. g. in gloss. ordin. in Psal. 41. vers. Manducaverunt & adoraverunt. ex Augustino. h. Beda i. Corinth. 11. Lausfranc. ibid. Alger. d. c. 21. Guirmondus 13. Sent. 2. dist. 9. Anselm. 19. c. 11. Ivo part. 2. c. 9. d. 1. Corinth. 11.

C. LXX. *Quibus exemplis prater naturam substantia panis & vini in corpus & sanguinem Christi converti probetur.*

Item Ambrosius in libro de his, qui mysteriis initiantur, c. 9.

Reveta mirabile est, quod manna Deus pluit patribus, & quotidiano cœli pascebantur alimento. Unde dictum est: [panem Angelorum manducavit homo.] Sed tamen panem illum qui manducaverunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem elca, quam accipis, iste panis vivus, qui de cœlo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicumque panem hunc manducaverit, non morietur in æternum, quia corpus est Christi. Considera nunc, utrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est vitæ. Manna illud de cœlo, hoc super b cœlum: Illud cœli, hoc Domini cœlorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum servaretur, hoc alienum ab omni corruptione, quod quicumque religiose gustaverit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis à Christo: illos ad horam saturavit aqua, te sanguis diluit in æternum. Induas bibit & sicut tu, cum biberis, sitire non poteris: & illud in umbra, hoc in veritate. Si illud, quod miraris, umbra est, quantum istud est, cuius & umbram miraris? Audi est, quia umbra est, quæ apud patres facta est: [bibebant & inquit, de conseqente eos petra: petra autem erat Christus: sed non in pluribus eorum complacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto. Cognovisti præstantiora: potior enim lux, quam umbra; veritas, quam figura: corpus auctoris, quam manna de cœlo. Fortè dicas, aliud video: quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quamvis igitur in murmur exemplis d, ut probemus non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, in joretemque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgata & tenebat Moyses: projecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgata naturam revertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ. Currebant f Egypti flumina puro aquatum mearu: subito de fontium venis sanguis coepit erumpere, non erat potus in fluviiis: rursus ad Prophetæ preces cruor cessavit fluminum, aquarum natura remeavit. Circumclusus erat undique populus Hebræorum, hinc Egyptiis vallatus, inde mari clausus. Virgata & levavit Moyses: separavit se & aqua, & in murorum speciem congelavit, atque inter undas via pedestris apparuit. Jordanis h terrorum conversus contra naturam in sui fontis revertitur exordium. Nonne claret naturam vel matrimonium fluctuum, vel fluvialis cursus esse mutatam? Sitiebat populus patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath & fluvius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset: misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam insula subito gratia temperavit. Sub Heliseo Propheta uni ex filiis Prophetarum excussum est ferrum de securo, & statim mersum est: rogavit Heliseum, qui amiserat ferrum: misit eadem Heliseus lignum in aquam, & enavit ferrum. Vtique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Gravior est enim ferri species, quam

aquarum liquor. Advertimus igitur in prophetis esse Dei gratiam, quam mutatam: & ad hoc benedictionis munus esse gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verbo ipsa Domini salvatoris operantur? Nam si tantum illud, quod accipis, Christi sermo est, quod deponeret, non valebit Christi sermo, ut operaretur elementorum? De totius mundi operantur, [quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt.] Sermo igitur Christi, qui potest creata mutare, quod non erat, non potest ea, que sunt, non ad naturam quod non erant? Non enim minus esse novus: ut mutare, quam mutare naturas. Sed quid d arguimus contra? Suis & utamur exemplis, in incarnationisque carnis affirmamus mysterii veritatem. Nunquid naturam præcelsit, cum Dominus Iesus ex Maria nascetur? Quod dicitur, vico missa femina generare concipiat. Liquet igitur quod præter naturam quidem concipitur. Et hoc, quod consecimus, corpus ex vegeto. Quid hic quaris naturæ ordinem in Christi corpore? Præter naturam sit ipse Dominus Iesus panis & vinum. Vera utique caro Christi, que crucifixa est, que sepulta est. Vere ergo carnis illius sacramentum est, ipse Dominus Iesus. [Hoc est corpus meum.] Sed benedictionem verborum celsissimum alia potest naturæ: post consecrationem corpus Christi igitur h ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur: post consecrationem sanguinem caputur: & tu dicis, Amen, hoc est, verum est, ipse loquitur, mens interna: fateatur: quod hinc nat, affectus sentiat.

C. LXX. *Quomodo per partes Christi manducatur, & integer permanet.*

Item Augustinus in quodam sermone verbis Evangelicis.

Invitat & Dominus i servos, & præparat in seipsum. Quis audeat manducare Dominum Iesum? & tamen ait: [qui me manducaverit, vita æterna erit illi.] Quando Christus manducatur, vita manducatur, nec occiditur, ut manducetur: sed moritur, ut fiat. Quando manducatur, reficit, sed non perit: non ergo timeamus, fratres, manducare carnem, ne forte finiamus illum, & postea quid manducemus non inveniamus. Manducatur Christus, non perit: catus; quia surtegit occisus; nec quando comeditur partes de illo facimus. Et quidem in manducando fit: & norunt fideles, quemadmodum manducantur nem Christi: unusquisque accipit partes, non quem, & ipsa gratia partes vocantur: per partes manducatur, & manet integer totus in corde: manet integer totus in corde tuo.

C. LXXI. *Quod benedictionem sanctificationis non iteratio est postquam Christi, sed commemoratio.*

a al. virtus. b 4 Reg. 1. Sent. a. d. h. c. al. virtus. d. al. quod ad. e. Sup. eadem in quib. f. al. virtus. g. al. virtus. h. al. virtus. i. al. virtus. j. virtus. k. Reda. Cor. 10. ex. ad. et in quib. l. al. virtus. m. Sent. a. d. h. 12. 100 p. a. c. a. m. h. qui manducant. n. sup. ead. qui manducant.

a Langfranc. p. 107. b. Guitmund. sim. 100 p. c. 7. b. al. supra. c. i. Cor. 10. d. exemplis probemus. orig. e. Exod. 4. f. Exod. 7. g. Exod. 14. h. Iosue 4. f. sal. 67. i. Numer. 20. k. Exod. 15. l. 4. Reg. 6.

Non Paschalis in lib. de corpore & sanguine Christi, c. 2.

Iteratur & quotidie hanc oblatio, licet Christus semel & passus in carne, per unam eandemque mortem passionem semel salvaverit mundum: ex qua morte liberatus est ad vitam, mors ei ultra non dominabitur: quia profecto sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc providit. Primum quidem quia quotidie peccamus, saltem in peccatis, sine quibus mortalitas in firmis vivere non potest: quia licet omnia peccata donata sint in baptismo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet. Vnde i. Psalmista, [Benedic d. namque meo Domine, qui propitius omnibus iniquitatis tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.] Et iterum, qui quotidie laborat, quotidie Christus pro nobis immolatur: & passio Christi in ministerio videtur, ut qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiva delictorum per hanc sacramenta corporis & sanguinis peccata relaxet. Vnde oramus, e. [dimitte nos, domine, immolatur:] quia si f. dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Item infra eod. cap. Iteratur hoc mystificatio commemoratio passionis Christi, sicut ipse ait [Hic & quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facite. Quotiescunque ergo hunc panem comederis, & bibitis hunc calicem, mortem Domini annuntians, donec veniat.] Non utique sic est accipienda, donec mors Christi veniat, quia iam ultra non moritur: sed donec ipse Dominus ad iudicium veniat. Invenitur autem semper mors Christi pro saeculi vita commemoranda est, ut discant, qua charitate dilectum, qui pro eis morti dignatus est, cui omnes vicem debentur rependere charitatis: quia ad hoc nos prior dilecti, cum essentus gehennae filii, ut diligeremus eum a mortem iam liberati.

¶ Vnde Palmita] Hae propheta verba, & nonnulla alia, quae apud Paschasium, neq. apud B. Thomam, qui in opere de sacramento altaris illam citat, leguntur, habentur tamen in lib. de vita salutis nomine.

C. LXVII. ¶ Non solum sub figura, sed & in veritate, Dominus corporis & sanguinis sacramentum celebratur. Item Augustin.

Vtrum sub figura, an in veritate hoc mysticum sacrificium fiat, Veritas ait: [caro & mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.] Alioqui quomodo magnum? erit: [Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.] nisi vera sit caro? Sed quia Christus voveri denibus fas non est, voluit Dominus hanc panem & vinum in mysterio vere carnem suam & sanguinem suum consecratione Spiritus Sancti personae creari, & quotidie pro mundi vita mystice immolari: ut sicut de Virgine per Spiritum Sanctum verum carnem filii contra creatur, ita per eundem ex substantia panis & vini mystice idem corpus Christi consecratur. Quod Christus, & sanguis virtute Spiritus Sancti in virtute panis & vini substantia efficitur: figura veritate, quod contra sentitur. Iteratur autem quotidie hanc oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus, saltem peccatis, sine quibus mortalitas in firmis vivere non potest. Et ideo, quia quotidie immolatur, Christus quoque mystice pro nobis immolatur. Item a catholicam ecclesiam in mysterio corpo-

ris Christi nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur sacerdotem: quia non in merito consecratis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus Sancti. Si enim in merito esset sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem, sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transit a vinum in sanguinem. Vnde & sacerdos, [jube, inquit, hanc perfecti per manus Angeli tui sancti in sublimem altare tuum in conspectu divinae majestatis tuae.] Vt quid preferenda in lucem deponit? Hanc igitur oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam omnes in coelo adscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi effuseamur: rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilem, ut qui nobis ipsis displicemus, per hanc acceptabiles ejus unico filio sumus. Nihil rationabilius, ut quia nos jam similitudinem mortis ejus in baptismo accepimus, similitudinem quoque carnis ejus sumus, & similitudine pretiosi sanguinis potemur: ita ut veritas non desit in sacramento, & ridiculum nulum fiat paganus, quod cruorem occisi hominis bibamus. Si enim discipuli patienter ferre nequiverunt, quod Dominus dixit, [qui non manducat meam carnem, &c.] Sed dixerunt, a [durus est hic sermo.] quomodo ergo ferrent ista increduli? Credendum est, quod in verbis Christi sacramenta conficiantur. Cujus enim potentia creantur prius, ejus utique verbo ad melius procedantur. Reliqua omnia, quae sacerdos dicit, aut clerici chori cantant, nihil aliud quam laudes, & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes, & fidelium petitiones. Vnde & sacerdos dicit prius Evangelistarum verba assumens [qui pridie, quam pateretur, &c.] Porro a deinceps sunt verba Dei, potestate, & omni efficientia plena: [Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.] In hoc ergo creatur illud corpus.

¶ Vtrum sub figura? Apud Paschasium, ex cuius loci videtur consuetudinem hoc caput, hanc habentur pro titulo quartae capituli, utrum sub figura, an in veritate hoc mysterium vera caro & verus sanguis Christi fiat. Caput autem sic incipit: Quod in veritate corpus & sanguis fiat consecratione mysteriorum, nemo, qui verbis divinis credit, dubitat. Vnde veritas ait, &c. Algerius autem, qui c. 16. hanc eadem sermo habet, citat & ipse Augustinum ex libro de sacramentis altaris, & hoc suae intium, Veritas ait, &c.

¶ Transiit Paschasius, & Polyarpus ex Paschasio ad placidum habent, transfundit sanguinem. sed obliquam non est mutationem.

¶ Hanc igitur Apud Paschasium & Rabanum (idem enim sermo est hujus aquae illius nominis inscriptionem) integra est oratio. Sed obsecrans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus. Rogamus, hanc oblationem, inquit, benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam nos omnes in coelo adscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi effuseamur: rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilemque facere dignetur: quatenus & nos per hoc, quod in nobis displicemus, acceptabiles in ejus unico filio sumus.

¶ Porro deinceps] Sunt haec addita ex Paschasio, capitulo usque ad versum. In hoc ergo, ut sententia ipsa perspicitur. G. LXXIII. ¶ In sanguine agni, Christi sanguinis, qui vere mase, sumitur, aliam presignatur.

Item Gregorius Papa in homilia Paschalis, ad est, 22. Evangelii.

Quid sit & sanguis agni; non jam audiendo, sed

a Ioan. 6. b recreatur. c dignetur. Poly. d Lanfr. ibid. Guirmondus l. 3. Alger. l. 1. cap. 11. Etia. Sent. 4. distinctio. l. 1. fo. p. 2. cap. 2.

Omnia & quaecumque voluit Dominus, fecit in caelo & in terra. Et quia voluit, licet figura panis & vini hic sit, omnino nihil aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem cretenda sunt. Vide ipsam ad discipulos: & [Hic, inquit, caro mea est, quam ego pro mundi vita adhaec hodie offero, & cum percipitur, vitam aeternam in nobis operatur. Nempe quidem istum, quem sumimus in mysterio, non utique panem, qui manu Sancti Spiritus factus est in utero Virginis, & igne passionis decedens a cruce. Panis enim Angelorum factus est ab Adam: unde ipse ait: [Ego sum panis vivus, qui de caelo descendit.] & item: [Panis, quem ego dabo, carnis est pro mundi vita.] Ex his namque duobus sacramentis datur intelligi, quia panis iste & ille, non duo, sed unus panis & una caro, proculdubio unum corpus est, illud verum, illud factum, quod sumimus est & ipsum quod passum est, & sepultum, quod factum, & manducatum, & sedet ad dexteram Dei Patris, & quod iterum daturum iudicare vivos & mortuos.

Item Ambrosius. Omnia & quaecumque voluit Dominus, fecit in caelo & in terra. Et quia voluit, licet figura panis & vini hic sit, omnino nihil aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem cretenda sunt. Vide ipsam ad discipulos: & [Hic, inquit, caro mea est, quam ego pro mundi vita adhaec hodie offero, & cum percipitur, vitam aeternam in nobis operatur. Nempe quidem istum, quem sumimus in mysterio, non utique panem, qui manu Sancti Spiritus factus est in utero Virginis, & igne passionis decedens a cruce. Panis enim Angelorum factus est ab Adam: unde ipse ait: [Ego sum panis vivus, qui de caelo descendit.] & item: [Panis, quem ego dabo, carnis est pro mundi vita.] Ex his namque duobus sacramentis datur intelligi, quia panis iste & ille, non duo, sed unus panis & una caro, proculdubio unum corpus est, illud verum, illud factum, quod sumimus est & ipsum quod passum est, & sepultum, quod factum, & manducatum, & sedet ad dexteram Dei Patris, & quod iterum daturum iudicare vivos & mortuos.

¶ Moriturus in originali est. Sacrae oblationis immolatur. Sed oblationem non est mutatum. ¶ Vno inquit. Hac habentur apud Alcuinum in lib. de divinis officiis, de celebratione missae, qui Gregorium citat. ¶ Manet. Quae post hoc verbum sequuntur apud Alcuinum, sic habent: Mysterium est, quod aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spirituales. Sed cum mysterium sit, unde corpus & sanguis Christi dicitur? Considerans omnipotens Deus infinitati nostrae, qui non habemus usum comedere carnem crudam, & sanguinem bibere, facit, ut in ipsa remaneant forma illa duo munera: & est in veritate corpus Christi, & sanguis, licet ipse dicit.

C. LXXIV. ¶ Post consecrationem licet figura panis & vinum remaneat, tamen nihil est ibi, nisi corpus & sanguis Christi.

a Ex lib. 4. de sacramentis, c. 4. & b. De figuris in libro Rabanus c. 3. b. f. 134. c. Joan. 6. d. de consecratione reparatus. Petrus Chrysostomus serm. 50. e. f. 134. g. Bedae. Cor. 10. & ibi gloss. verum, sup. ad verbum. h. Oregenes hom. 7. super Leviticum. i. & ibi. Lib. 1. solv. 6. Sent. 4. dist. 11. l. al. f. 134.

1193
Hic in missa Ambrosiano in professione Domini...

C. LXXVIII. De eodem. Item Hilarius. Vbi dicitur pars est corporis...

C. LXXIX. De Corpore Christi, quod sumitur...

Corpus dicitur Christi, quod sumitur de altari, figura est...

C. LXXX. De Canem transfigurationem, et ipsius...

Beneficentia figurat et hoc ad iudicium. Annunciantes...

C. LXXXI. Quomodo manna et aqua de petra...

Item Augustinus tract. 24. ad c. 8. Iam in...

Item Hilarius de Trinitate, lib. 8. Christus pater...

C. LXXXII. Quod veritatem Dominus corpus...

Item Hilarius de Trinitate, lib. 8. Christus pater...

C. LXXXIII. Simile apud Eusebium Emisimense...

C. LXXXIV. Ex epist. Cyrilli, et Epistolae...

carnem corporis eius sumimus, & per hoc unum erimus...
quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis...

a al' violentiam. b al' dicitur. c Ioh. 8. d Ioh. 1. e Ioh. 8. f Ioh. 8. g al' pater.

ralis unitatis fit predicandum. Item. 2. Corpus a Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis & vinum extra videretur: veritas autem, dum corpus & sanguis Christi in veritate interitus creditur.

1. ¶ Quae scripta? Adhuc hoc sunt usque ad vest. De naturali. ex ipso originali, nempe, alia remota, quae facere videbantur, ad sententiam integratam.

2. ¶ Idem? Antea legebatur, id est. Emendatum est ex vestigiis codicibus. De hoc autem locutionem est supra. ead. c. cor. 194.

C. LXXXIII. ¶ Quare in sacrificio aqua vino miscetur.

Item Ambrosius in lib. de sacramentis, c. 1.

24. ¶ In calicem mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis, quomodo ergo? Melchisedech panem & vinum obtulit? Quod sibi vult admittio aquae? Rationem accipe. & pauca interpretaris. ¶ Iussit Deus Moysi, ut tangeret petram de virga: tetigit petram, & petra unda maximam fudit, sicut & Apostolus ait: [bibebant autem de confectione eius petra: petra autem erat Christus.] Non in nobis petra, quae populum sequebatur. Erta bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est. Propheta: virga, hoc est, verbum Dei. Sacros verbis Dei tangit petram: & fluit aqua, & bibit populum Dei. Tangit ergo sacerdos calicem, redundat aqua in calicem, sicut in vitam aeternam, & bibit populum Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Didiisti ergo hoc. Accipe & aliud. ¶ pauca interpretaris. ¶ De d. lateris eius aqua fluxit, & sanguis. Quare aqua? quare sanguis? Aqua, ut emundaret: sanguis, ut redimeret. Quare de lateris? quia unde culpa, inde gratia: culpa per sternam, gratia per Dominum Iesum Christum.

Item c. 3. ¶ Audi Psalmum. Vide quemadmodum aptus fit coelestibus sacramentis [Dominus pascat me, & nihil mihi deerit, &c. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me confortata sunt.] Virga imperium, baculus passio est: hoc est, aeterna divinitas Christi, sed etiam passio corporalis. Illa creavit, haec redemit: [Parasti in conspectu meo mensam, &c. & poculum tuum inebrians, remissionem accipis peccatorum, & inebrians in spiritu.] Unde & Apostolus f. ait: [Nolite inebriari vino, sed implemini Spiritu Sancto.] Vino enim qui inebriatus vacillat & titubat. Spiritu qui inebriatus, radicatus in Christo est. Et ideo preclara ebrietas, quae sobrietatem mentis operatur. Item g. c. 4. ¶ [Et voluntas tua, sicut in caelo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c.] Sanguine Christi pacificata sunt omnia vel in caelo, vel in terra. Sanctificatum est caelum: delectus est diabolus, ubi h. versatur homo, quem ille deceptit. Et paulo post. ¶ Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicitur, ubi Christi verba de prompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quae postea sequitur, ait: [Panem nostrum?] Panem quidem dixit, sed in veritate dixit, hoc est, super substantialem.

¶ Caput hoc ex indicatis D. Ambrosii locis confectum, & in summam redactum, ex originali emendatum est, & aliquot loci locupletatum.

C. LXXXIV. ¶ Veram Christi carnem, & verum Christi sanguinem manducamus & bibimus.

Idem in lib. 6. de sacramentis, c. 1.

25. ¶ Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita vera

a. supra corpus. b. Gen. 1. 4. c. 1. Cor. 10. d. Ioan. 19. e. Genes. 2. f. Ephes. 1. g. Multi proficiunt. h. ibi versata patris & homo. orig. i. Alg. 1. c. 12. Guizmundus 13.

caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & veram esse sanguis est & potus. Item paulo post. [Ego & caro & sanguis, panis vivus, qui de caelo descendit.] Sed caro non descendit de caelo, hoc est, carnem in terra assumit de Virgine. Quomodo ergo descendit panis caeli, si panis vivus? quia idem Dominus noster Iesus Christus confors est & divinitatis, & corporis. Et tu, qui panis panem, divinx eius substantiam in illo participas in alimento.

1. ¶ Est potus? Post haec verba in originali sequitur, quod ibi. eadem.

C. LXXXV. ¶ In sacrificio non in seipsum, sed spirituales suam accipimus.

Item in lib. de vitiis, qui mysterium nunciat, c. 4. ¶ In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis est, sed spiritus est. Unde & Apostolus de typo eius ait n. quia panis iste estam spirituale manducaverunt, & pocum spirituale biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spirituale, corpus Christi, corpus est divini spiritus.

C. LXXXVI. ¶ Carnem a Christo suscipimus, & corpus transfiguratum in altari offerimus.

Item in sermone de Abel & Cain, id est, in lib. de incarnatione Dominicae sacramentis, c. 4. e

S. ¶ Credas a Christo carnem esse susceptam, & esse transfigurandum f. corpus in altari, non est illud tamen naturam verbi & corpus, & tibi dicitur, sic offeras, non recte autem dividas, peccasti.

C. LXXXVII. ¶ In Cena Christus fuit carnis offerimus.

Item Hieronymus ad Heliodorum, quod I. ¶ Minus Iesus ipse convivia & convivium, ipse dedit & qui comeditur.

C. LXXXVIII. ¶ In veritate sua corpus & sanguis Christus fuit discipulis praeparatum, quod Melchisedech sacramentum obtulit.

Item Hieronymus super Mattheum, lib. 4. ad c. 25.

A. ¶ Accipite & comedite. Hoc est corpus verum. Postquam & typicum Pascha fuerat consumptum, agni carnes cum Apostolis comederat, affinis praeparavit qui confortat cor hominis, & ad verum Pascha transgreditur sacramentum: ut quomodo in pastore Iesus I. Melchisedech summi Dei sacerdos panem & vinum offerens fecerat, ipse quoque in veritate panis & sanguinis representaret.

C. LXXXIX. ¶ Christus idem est sacerdos & sacrificium.

Idem in lib. de memoris Domini, ad lib. 1. quod dicitur de scripturis attribuitur.

Sacerdos Dei patris dicitur est filius Dei, non divinitatem, sed secundum humanitatem. De quo I. pro nobis per passionem & mortem suam acceptum sacrificium Deo patri obtulit, ut ipse esset sacrificium.

C. XC. Indes credentes interunt sanguinem, quem in cruce fuderunt.

Item Augustinus lib. 50. Ioan. serm. 27. ad multos agenda panitentia.

T. ¶ Vnc eis Petrus n. annuntiavit cum ceteris, quod crucifixi erunt: ut eius sanguinem biberent, quod res, quem effuderunt sitientes.

a. Ioan. 6. b. al. participis. c. Alg. 1. 1. Cor. 10. e. Genes. 4. secundum 29. f. al. participis. g. pus in altari. g. al. divinitatis. h. Alg. 1. 1. Ioan. 6. i. Matr. 26. k. Passus in cruce. l. Psal. 109. m. al. veritatis. n. 1. 1. 1. 1.

